

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті здійснено аналіз та розглянуто зміст поняття "професійна підготовка" фахівця через ефективність загально-педагогічної підготовки майбутнього учителя фізичної культури, здійснено стислу характеристику гуманітарної, природничої, загально-професійної підготовки фахівця з фізичної культури в Україні. Професійна підготовка вчителя фізичної культури у вищій педагогічній школі являє собою процес становлення його особистості, розвитку загальної і професійної педагогічної культури, які виступають умовою і передумовою ефективності майбутньої професійної діяльності. Основу професійного навчання студентів педагогічного ВНЗ становить загальнопедагогічна підготовка. Вона являє собою, з одного боку, процес навчання і виховання майбутнього вчителя, з іншого, виступає як результат цього процесу, який визначається рівнем розвитку загальнопедагогічної культури.

Ключові слова: професійна підготовка, гуманітарна підготовка, природнича підготовка, загально-професійної підготовка, вчитель, фізична культура.

Постановка проблеми. Педагогічна діяльність учителя, як відомо, реалізується сукупністю різноманітних дій у певних ситуаціях, які підпорядковані навчально-виховним цілям і спрямовані на вирішення конкретних педагогічних завдань.

Виключна важливість фізичного виховання покоління, що підростає, актуалізує проблему професійної підготовки вчителів фізичної культури, здатних до активної професійної самореалізації та саморозвитку, висуває високі вимоги до їх професійної компетентності.

Набуття і функціонування професійно-педагогічної компетентності, на думку Н. В. Гузій, забезпечується психолого-педагогічною організацією професійного мислення учителя-вихователя-викладача і динамікою його трансформації у педагогічну свідомість на основі віднаходження особистісного смислу педагогічних знань і засвоєної інформації, творчого прийняття їх ціннісної значущості у свій внутрішній світ [1, с. 125].

Суттєві кількісні, якісні і структурні перетворення особистості, які забезпечують нормальне функціонування людини як суб'єкта праці, відбуваються під час професійної підготовки [2, с. 98].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняній вищій школі дозволив виявити, що ця проблема досі розглядається у дещо розширеному контексті – як підготовки "фахівців з фізичного виховання і спорту". Такий "розмитий нечіткий фокус уваги", за словами А. А. Сватсьєва, призводить до зменшення відповідальності за результати професійної діяльності, адже надто сміливо об'єднує досить різні по суті і типових характеристиках професії – вчителя фізичної культури, тренера, спортсмена тощо [3, с. 125]. Це спонукає нас ретельно вивчити вітчизняний досвід та труднощі організації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

За даними наукових праць, професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури складається з:

- системи науково й методично обґрунтованих організаційних та педагогічних заходів [4];
- оволодіння систематизованими знаннями, вміннями, навичками та необхідними особистісними професійними якостями, які будуть використані для стимулювання розвитку особистості учня [5];
- формування готовності студентів до виконання майбутньої професійної діяльності [6].

Мета дослідження – аналіз та розкриття змісту поняття "професійна підготовка" майбутніх вчителів з фізичної культури в Україні.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати зміст поняття "професійна підготовка" фахівця через ефективність загально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури;
- 2) провести стислу характеристику гуманітарної, природничої, загально-професійної підготовки фахівця з фізичної культури в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В. І. Наумчук пов'язує професійну підготовку вчителя з наявністю та рівнем реалізації професійно значущих знань, умінь, навичок, особистісних якостей, а її результатом є готовність майбутніх фахівців до діяльності вчителя фізичної культури. Він

стверджує, що в основі підготовки фахівців має бути самостійна праця суб'єктів навчання із засвоєння накопичених людством знань [7, с. 11].

Ю. А. Ковальова, аналізуючи формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей у старшокласників, визначає професійну підготовку як систему організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками та практичним досвідом, який слід поєднувати з вихованням особистості майбутнього вчителя фізичної культури, формуванням його психологічної готовності до задач педагогічної діяльності [19].

Дослідники проблем професійної підготовки майбутніх вчителів вказують на певні її особливості у сучасній вищій школі:

а) недостатня увага до особистісної готовності до професійної діяльності, до здатності прояву емпатії на тлі виражено високої потреби гуманістичного ставлення до людини (Т. Дорошенко) [8];

б) складний характер майстерності учителя фізкультури, зумовлений необхідністю вирішення незліченної низки логічно взаємозв'язаних педагогічних завдань (Л. Мосяйкіна) [9];

в) зміна традиційних підходів до розвитку фізичної культури і спорту у нових соціально-економічних відносинах, що зумовлюють підвищення вимог до підготовки випускників фізкультурних вишів (Д. Неситов) [10];

г) у перші роки роботи молоді викладачі усвідомлюють основні цілі педагогічної діяльності, переносять професійні знання, уміння й навички, здобуті під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, у безпосередню практичну діяльність. Від успішності їхньої адаптації до умов роботи конкретного загальноосвітнього навчального закладу, процесу самовизначення й самореалізації у цій професії залежить ефективність усієї подальшої педагогічної діяльності молодого вчителя (С. Петрусенко) [11];

г) пошук шляхів оптимальної професіоналізації вчителя як важливий аспект гуманізації загальної й професійно-педагогічної освіти, адже процес професійного розвитку вчителя – це активне якісне перетворення ним свого внутрішнього світу, що призводить до принципово нового способу існування (Г. Пучкова) [12];

д) взаємодія ціннісних орієнтацій і провідних діяльностей особистості в юнацькому віці на стадії включення в професійну діяльність суттєво визначає розвиток і становлення професіонала, сприяє самоактуалізації особистості спортсмена, оптимізації підходів до підготовки фахівців у навчальних закладах системи фізкультурної освіти (У. Сундетова) [13];

е) прояв хронічної суперечності між потребою соціуму у відтворенні таких фахівців, які в процесі своєї життєдіяльності досягали б вершин особистісної й діяльнісної зрілості, соціально-цінної й творчої продуктивності, і незавершеністю розробки науково-теоретичних і методичних основ процесу забезпечення суб'єкта навчання, технологіями пошуку соціально-потребнісних алгоритмів поведінки, що визначають здійсненність такого рівня професійної спроможності, який би забезпечував йому подальше досягнення високого рівня професійної майстерності й вироблення індивідуального стилю діяльності (В. Тютюков) [14];

ж) нові вимоги до професійно важливих якостей молодшої людини, її знань, умінь і навичок, необхідних для самостійного вирішення особистих і професійних проблем, для успішного подолання важких життєвих ситуацій (О. Фарманова) [15].

Педагогічна технологія професійної підготовки фахівців в галузі фізичної культури, вказує Б. Ф. Курдюков, є алгоритмом послідовної реалізації спроектованої цілісної системи навчально-виховного процесу. Цей алгоритм передбачає чітко визначений набір відповідності і взаємозв'язку елементів педагогічної діяльності. До основних структурних компонентів автор відносить: модель фахівця, зміст освіти, учасників навчального процесу, педагогічні умови, результат навчання [16]. Відповідність змісту вищої фізкультурної освіти вимогам соціального замовлення забезпечується за рахунок розширенням структури, змісту навчання. Основними освітніми компонентами виступають: загальноосвітнє, спеціальне, професійно-педагогічне навчання. Взаємодіючи між собою, вони утворюють інтеграційні зони: загально-спеціальну, загально-професійну, спеціально-професійну, – стверджує дослідник Б. Ф. Курдюков [17]. У сукупності ці компоненти становлять цілісну структуру змісту підготовки фахівця в галузі фізкультурної освіти. Як відомо, підготовка фахівців в галузі фізичної культури в Україні у педагогічному вищому навчальному закладі відрізняється від підготовки фахівців у спеціалізованих вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту тим, що має базовий педагогічний компонент. Загальнопедагогічна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури являє собою процес і результат вивчення педагогічних дисциплін і проходження педагогічної практики, коли відбувається формування професійно-педагогічної готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в ЗОШ зі школярами як основної мети професійно-педагогічної підготовки у ВНЗ [18, с. 106].

З метою аналізу змісту професійної підготовки здійснимо стислу характеристику гуманітарної, природничої, загально-професійної підготовки фахівця з фізичної культури в Україні.

Гуманітарна підготовка фахівця з фізичної культури включає цикл гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, до складу яких входять: іноземна мова, історія, філософія, психологія і педагогіка, соціологія. Встановлений перелік дисциплін і їх зміст дають комплексне уявлення про кожну з наук, їх місце в системі гуманітарного знання, про соціально-культурну сферу сучасного суспільства, орієнтують майбутнього вчителя на формування власного ціннісного відношення до визначальних процесів і явищ. Зміст даних дисциплін також спрямований на оволодіння майбутнім вчителем комплексом умінь і навичок, що формують активного суб'єкта соціального середовища. Дисципліни гуманітарного і соціально-економічного циклу націлені на осмислення культурологічних, соціальних і економічних проблем на теоретичному рівні, поповнення і систематизацію знань, виявлення домінуючих в тій або іншій галузі цінностей, формування навичок рефлексії і саморефлексії, актуалізацію творчого потенціалу. Саме дисципліни гуманітарного циклу здатні до розкриття людської екзистенції, до формування у фахівця в єдності особистісних і професійних якостей. Однією з основних проблем, навколо якої повинно інтегруватися знання з гуманітарних і соціально-економічних дисциплін у ВНЗ при підготовці майбутнього вчителя фізичної культури, є проблема людини, її інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, його інтегральної природи. Ефективність гуманітарної складової в професійній підготовці фахівця з фізичної культури безпосередньо залежить від міцної теоретико-методологічної бази, створеної на основі вивчення антропогенних чинників професійної діяльності, що відповідає організації педагогічного процесу і соціокультурної інфраструктури освіти, впровадження нетрадиційних методів навчання, інформаційних технологій та ін. Таким чином, гуманітарні і соціально-економічні дисципліни, що відбивають гуманітарну підготовку майбутнього фахівця з фізичної культури, націлені на управління процесом формування цінностей і установок, соціальних орієнтацій відповідно до цілей і завдань, домінуючих мотивами і суб'єктивними можливостями особистості і є найважливішим компонентом професійної підготовки і майстерності фахівця з фізичної культури.

Природничо-наукова підготовка фахівця з фізичної культури включає цикл загальних математичних і природничих дисциплін, до складу яких входять: математика, інформатика, фізика, хімія, біологія з основами екології. Встановлений перелік дисциплін і їх зміст виконують в першу чергу світоглядну функцію, відбиваючи сучасну наукову картину світу, дають ряд практичних умінь і навичок у вирішенні професійних і соціальних проблем.

Загально-професійна підготовка фахівця з фізичної культури включає цикл загально-професійних дисциплін, в який входять: анатомія, фізіологія, біохімія, біомеханіка, гігієна, спортивна медицина, лікувальна фізична культура і масаж, історія фізичної культури і спорту, теорія фізичної культури і спорту, психологія фізичної культури і спорту, педагогіка фізичної культури і спорту, інформаційні технології у фізичній культурі і спорті, технології фізкультурно-спортивної діяльності тощо.

Встановлений перелік дисциплін і їх зміст спрямований на вирішення таких завдань:

- формування цілісного наукового світогляду;
- забезпечення міждисциплінарної інтеграції навчальних дисциплін для подальшої фундаменталізації вищої освіти;
- формування у студентів навчальних, дослідницьких, організаторських, комунікативних та інших вмінь та навичок, необхідних фахівцеві;
- навчання студентів умінню ефективно застосовувати науковий потенціал, отриманий при вивченні дисциплін загально-предметного циклу для вирішення педагогічних завдань.

Психолого-педагогічними засадами ефективності загально-педагогічної підготовки майбутнього учителя фізичної культури виступають:

- фундаменталізація навчального матеріалу;
- системна організація процесу пізнання педагогічної дійсності;
- формування методологічного мислення майбутнього вчителя;
- актуалізація людинотворчої сутності професійної діяльності майбутнього учителя фізичної культури;
- інтеграція теоретичної і практичної складової загально-педагогічної підготовки [5].

Висновки. Отже, на нашу думку, підготовка майбутнього вчителя фізичної культури є складною системою, яка базується на загальноприйнятих принципах: безперервності освіти (поєднання базової та подальшої підготовки до трудової діяльності в єдиний процес, який сприяє формуванню зацікавленості та потреби у постійному поповненні знань й удосконаленню умінь та навичок); інтегрованості (планування безперервного процесу підготовки); фундаменталізації (масштабність та ґрунтовність навчальних фундаментальних дисциплін, які забезпечують професійну мобільність фахівця, розширюють його професійну компетентність; гуманізації (зосередження уваги не на засобах професійної підготовки на суб'єкт професійної підготовки, тобто студента; врахування особистісних цілей студентів, застосування активних методів та форм навчання, де знання здобуваються шляхом пошуку істини, зіткнення думок та поглядів, розвитку самоконтролю та самооцінки студентів); самостійності (можливість студентів самостійно регулювати траєкторію оволодіння професією; сутність самостійної роботи студентів – наявність пізнавальної задачі та способу її вирішення без прямого втручання викладача, при цьому

самостійна діяльність студента завжди спрямована на перехід від способу утворення до творчого вирішення завдань) [18, с. 60].

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у розгляді питання формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі їх професійної підготовки.

Використані джерела

1. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н. В. Гузій. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
2. Драгнев Ю. В. Професійний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору: теорія та практика : монографія / Ю. В. Драгнев ; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. – 476 с.
3. Сватъєв А. В. Підготовка майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності теоретико-методичний аспект : монографія / А. В. Сватъєв. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – 473 с.
4. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис... доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Сущенко Людмила Петрівна. – К., 2003. – 46 с.
5. Хмель Н. Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя : автореф. дис. ... доктора педагогических наук : 13.00.01. – Киев, 1986. – 48 с.
6. Гриньова В. М. Суть понять "професіоналізм" та "професійна підготовка" / В. М. Гриньова // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – Харків : ХНПУ, 2011. – Вип. 40. – Ч. 1. – С. 28–34.
7. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор : Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. І. Наумчук ; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2002. – 19 с.
8. Дорошенко Т. В. Эмпатия как фактор мотивации в профессиональном становлении личности: дис... канд. психол. наук : 19.00.01 / Дорошенко Татьяна Владимировна. – Хабаровск, 2007. – 205 с.
9. Мосяйкина Л. Г. Организация самовоспитания педагогического такта студентов в системе высшего физкультурного образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Мосяйкина Людмила Геннадьевна. – Омск, 2000. – 184 с.
10. Несытов Д. Е. Подготовка спортивных менеджеров в системе высшего физкультурного образования : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Несытов Дмитрий Евгеньевич. – Малаховка, 2000. – 154 с.
11. Петрусенко С. Ю. Педагогічні умови професійного становлення молодих учителів у загальноосвітньому навчальному закладі : дис... канд. наук : 13.00.04 / Петрусенко СергійЮрійович. – О., 2009. – 216 с.
12. Пучкова Г. В. Влияние самосознания на процесс профессионального становления личности учителя : дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / Пучкова Галина Валентиновна. – Самара, 2000. – 178 с.
13. Сундетова У. Ш. Динамика изменения ценностных ориентаций студентов в сфере высшего физкультурного образования : дис... канд. пед. наук : 13.00.04, 19.00.01 / Сундетова Улжан Шапхатовна. – М., 2001. – 184 с.
14. Тютюков В. Г. Дидактико-акмеологическое преобразование процесса освоения специального содержания высшего физкультурного образования : дис... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Тютюков Вячеслав Григорьевич. – Хабаровск, 2004. – 454 с.
15. Фарманова Е. Н. Психологические особенности профессионального становления личности выпускников средне-специальных образовательных учреждений : дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / Фарманова Елена Николаевна. – М., 2002. – 200 с.
16. Курдюков Б. Ф. Теория и методология модернизации процесса профессиональной подготовки специалистов физической культуры в системе высшего образования : дисс... докт. пед. наук : 13.00.08. / Б. Ф. Курдюков. – Краснодар, 2004. – 303 с.
17. Курдюков Б. Ф. Теория и методология модернизации процесса профессиональной подготовки специалистов физической культуры в системе высшего образования : дисс... докт. пед. наук : 13.00.08. / Б. Ф. Курдюков. – Краснодар, 2004. – 303 с.
18. Гринченко І. Б. Процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в країнах Європи і в Україні [Електронний ресурс] / І. Б. Гринченко // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 12. – С. 103–109. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2012_12_22.

THE SYSTEM OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE MODERN TEACHER OF PHYSICAL TRAINING

The analysis and the concept of "professional training" of the specialist through performance of the general pedagogical training of the future teachers of physical training are considered in this article, the concise characterization of humanitarian, natural and general professional training of the specialist of physical training in Ukraine is made. The professional training of the teachers of physical training in high pedagogical school is the process of the formation of his personality, the development of general and professional pedagogical education which is the condition and precondition of the performance of the future professional activity. The basis of the professional training of the students of the pedagogical universities is the general pedagogical training. It is, on the one hand, the process of education and training of the future teachers, on the other hand, it is the result of this process, which is determined by the level of general pedagogical education.

The concise characterization of humanitarian, natural and general and professional training of the specialist of physical training in Ukraine is made with the aim of the analysis of the content of the professional preparation.

The humanitarian training of the specialist of physical training includes the cycle of humanitarian and socio-economic disciplines, which consists of foreign language, history, psychology and pedagogy, sociology.

The content of these courses is destined for mastering of the future teacher of the complexes of abilities and skills that form the active subject of the social environment. The disciplines of humanitarian and socio-economic cycle are aimed at understanding the cultural, social and economic problems at the theoretical level, the addition and the systematization of knowledge, identifying of the dominant values, the formation of the skills of reflection and self-reflection, the relevance of creative potential.

The natural-scientific training of the specialist of physical training includes the cycle of the general mathematical and natural disciplines, which includes mathematics, physics, chemistry, biology with basics of ecology. The established list of the disciplines and their content perform the worldview of the function, which is reflected the modern scientific picture of the world, give series of the practical abilities and skills in solving of the professional and social problems.

The general and professional training of the specialist of physical training includes the cycle of the general-professional disciplines, which include: anatomy, physiology, biochemistry, biomechanics, hygiene, sports medicine, therapeutic physical training and massage, history of physical training and sports, the theory of physical training and sports, psychology of physical training and sport, pedagogy of physical education and sports, information technology in physical training and sport, technology of physical and sports activities and others.

Key words: *professional training, humanitarian of training, natural training, general and professional training, teacher, physical training.*

Стаття надійшла до редакції 30.01.2017 р.